

Position paper Co Verdaas t.b.v. de deskundigenbijeenkomst Omgevingswet

Eerste Kamer, 21 december 2021

Inleiding

Dank voor de uitnodiging, goed dat u dit gesprek belegd heeft. Ik ben dijkgraaf bij Waterschap Rivierenland en in deeltijd hoogleraar gebiedsontwikkeling aan de TU Delft. Ik zal vanuit beide functies mijn inzichten met u delen.

Ik kom hier niet om u te overtuigen. Ik hoop vooral meer balans te brengen in de argumenten die u krijgt aangereikt om een besluit te nemen over het al dan niet invoeren van de Omgevingswet op 1 juli 2022. U bent verantwoordelijk voor de kwaliteit van wetgeving en het toezien op de uitvoerbaarheid daarvan. De laatste tijd is de aandacht voor deze thematiek – terecht – toegenomen. Ik wil u vooral meenemen in de consequenties die verder uitstel van de Omgevingswet met zich meebrengt, ook als het gaat om de uitvoerbaarheid.

Ik constateer dat er de laatste tijd heel veel debat is ontstaan over een deel van het DSO, de druk die op gemeenten staat en het ontbreken van tijd om voldoende te oefenen. Ik wil die kwesties geenszins bagatelliseren. Daarnaast ligt mijn expertise niet op het terrein van de software. Wel constateer ik dat de aandacht voor de operationele vraagstukken mogelijk kan zorgen voor een disbalans in de argumenten die u krijgt aangereikt.

De Omgevingswet is een aantal jaren terug met overweldigende politieke en maatschappelijke steun omarmd omdat de opgaven waarvoor we gesteld staan zich niet langer laten adresseren met 26 sectorale wetten. De omgevingswet is geen doel maar een middel. Zitten daar nog verbeterpunten in, gaan we in de praktijk nog tegen zaken aanlopen? Ongetwijfeld. Door nu vooral te focussen op de operationele vraagstukken verliezen we uit het oog dat de opgaven rondom wonen, klimaat, energie, bereikbaarheid vragen om een wet die deze zaken vroegtijdig op elkaar betreft en ruimte biedt aan burgers, maatschappelijke en private partners om initiatief te nemen dan wel betrokken te zijn bij de besluitvorming over de fysieke leefomgeving. Politiek sturen op de kwaliteit van de leefomgeving en omgevingswaarden voorop stellen kan met de omgevingswet beter dan met het huidige stelsel. De urgentie voor een integrerende wet voor de leefomgeving is groter dan ooit. Anders geformuleerd: uitstel heeft ook stevige consequenties voor de uitvoerbaarheid van de opgaven waar we voor staan. Uitstel zal ten koste gaan van uitvoeringskracht.

Er is nog een consequentie: tal van overheden (van de waterschappen weet ik het zeker) hebben alles op alles gezet om tijdig gereed te zijn voor het werken met de omgevingswet. De vraag die ik opwerp is of u zich in ieder geval rekenschap wil geven van de consequenties die uitstel heeft voor de motivatie van mede-overheden, ook op de middellange termijn. De omgevingswet zal niet de laatste wetswijziging of stelselherziening zijn waarbij van mede-overheden en anderen het nodige wordt gevraagd om tijdig klaar te zijn Aan u om deze bijwerking van een eventueel vierde uitstel in uw afweging te betrekken en op waarde te schatten.

Tot slot zie ik in het discours regelmatig een aantal argumenten langskomen waarover ik graag mijn reflectie met u deel.

1. De omgevingswet is een decentrale wet en dat past niet bij de behoefte aan meer nationale regie: dit is onzin. De omgevingswet is net zo decentraal of centraal als de gebruikers willen. Nationale regie kan ook met de omgevingswet als de politieke wil er is. AmvB's kunnen worden aangepast om bijvoorbeeld mede-overheden te binden als de politieke wil er is. Zoals ook de huidige Wro kan

worden benut voor meer centrale regie of juist een decentrale insteek, dat hebben we de afgelopen decennia kunnen ervaren. Dat de omgevingswet destijds 'is geframed' als een decentrale wet met meer afwegingsruimte doet aan deze constatering niks af.

2. Het kost zoveel om de data op orde te krijgen. Dat klopt, dat ervaren we ook bij de waterschappen, het is een mega-operatie die het nodige aan middelen en inzet vraagt. Wat ik ernaast zet is dat overheden ook zonder omgevingswet zouden moeten werken aan betrouwbare data en een goed functionerend digitaal stelsel. Ik begrijp goed dat de omgevingswet deze inhaalslag heeft gekatalyseerd, maar beseft dat het op orde brengen van de data deels achterstallig onderhoud betreft en dat levert meestal chagrijn op. En natuurlijk helpt het als vanuit deze erkenning extra geld en inzet wordt vrijgemaakt voor het op orde brengen van de digitale data.

3. Er is geen big bang op 1 juli 2022: nogmaals, ik wil niks afdoen aan de zorgen die er leven rondom het DSO en de tijdsdruk. Echter, het is niet zo dat er een big bang is op 1 juli waarbij alles zal stilvallen als er nog onvolkomenheden zijn. Het voert te ver om hier in detail op in te gaan, maar zo zal het niet gaan: er is een overgangstermijn, er zijn goede interbestuurlijke afspraken en overgangstermijnen en er zullen altijd onvolkomenheden zijn bij een grote transitie. Daarnaast zijn er concrete suggesties gedaan door o.a. De Zeeuw (<https://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/nieuws/geen-big-bang-invoering-van-de-omgevingswet.19243930.lynkx>) om hier gemeenten nog meer lucht te geven en bij te staan, waarbij 1 juli 2022 blijft staan als datum van invoering. Of zoals ik het namens de UvW mag verwoorden: *de datum inwerkingtreding is geen punt, maar een komma op een langere lijn*

4. Hoe kan een nog niet ingevoerde wet tot ellende leiden? In tal van bijdragen worden recente voorbeelden aangehaald als 'bewijs' dat de omgevingswet niet werkt. Ik ben daar zeer kritisch over. In mijn ogen krijgt de nog niet ingevoerde omgevingswet de schuld van politieke beslissingen waar iemand het uiteraard mee oneens kan zijn. De omgevingswet geeft inderdaad meer ruimte voor de politieke weging van belangen. Dat wordt tijd, want de praktijk leert dat 26 sectorale wetten die afwegingsruimte nagenoeg dichtgesmeerd hebben.

- Namens de UvW kan ik dus zeggen: de 21 waterschappen zijn klaar voor invoering op 1 juli 2022.
- Maak onderscheid tussen de operationele vraagstukken en de bedoeling van de omgevingswet en de consequenties voor de praktijk van verder uitstel.
- Het organiseren van uitvoeringskracht zal het thema voor de komende jaren zijn. De opgaven waar we voor staan, laten zich niet adresseren met 26 sectorale wetten. Blijf dus voor ogen houden waarom we bij de omgevingswet zijn uitgekomen.
- Er is geen big bang op 1 juli 2022, fasering en overgangstermijn bieden lucht, waarbij we tot op zekere hoogte zullen moeten accepteren dat zich onvolkomenheden zullen aandienen.

Hopelijk ben ik geslaagd in mijn poging te laten zien dat uitstel ook de nodige consequenties met zich meebrengt en de afweging in mijn ogen over veel meer gaat dan de vraag 'werkt het'? Als ik daarmee de afweging voor u nog lastiger maak ben ik in mijn missie geslaagd.

Ik wens u veel wijsheid bij de verdere besluitvorming.

In de bijlage nog 2 slides met daarin verwoord de positie van de UvW.

Bestuurlijke lijn

- De waterschappen zijn voorstander van de Omgevingswet
- De Omgevingswet is nodig en urgent voor aanpak grote maatschappelijke opgaven/transities (klimaatadaptatie, energietransitie, bouwopgave, bescherming natuur)
- Uitvoeringspraktijk wil snel duidelijkheid over datum inwerkingtreding Omgevingswet
- Voorkeur waterschappen voor datum inwerkingtreding: 1-7-2022
- De waterschappen hebben er vertrouwen in hiervoor op tijd klaar te zijn,
- Datum inwerkingtreding is geen punt, maar een komma op een langere lijn (verbeteren op basis van gebruikerservaringen en doorontwikkelen op basis van een gedeeld eindbeeld)
- Verantwoorde inwerkingtreding per 1-7-2022 is pas mogelijk als álle partijen er klaar voor zijn, daarom vinger aan de pols houden,
- Accepteren dat nog niet alles af is, nog niet alles 'spik en span'

Wat nodig?

- DSO-LV voldoende ver gereed voor inwerkingtreding: stabiliteit, performance en beheer op orde, tijdelijke alternatieve maatregelen beschikbaar op de achterhand, verwerking van geometrische bestanden verbeterd
- Voldoende test- en oefentijd (minimaal half jaar): professionele test- en oefenomgeving ingericht, snelle en adequate (kort-cyclische) verwerking oefenbevindingen, snelle oplossing geconstateerde issues en problemen,
- Ondersteuning op orde (helpdesk/serviceketen landelijk/koepels, regionaal en lokaal), vóór en ná inwerkingtreding Omgevingswet, gericht op wetgeving, DSO en werking stelsel, Gebruikersorganisatie en Quik Response Team ingericht,
- Communicatie in 'rij en gelid' (landelijk/generiek, lokaal/specifiek),
- Aandacht voor soft skills (anders werken) en de doelen van de wet,
- Helder traject in opmaat naar eindambitie: van "inwerkingtreding" per 1-7-2022 (minimale wettelijke eisen en minimum DSO-LV), via "basisniveau" eind 2022/begin 2023 naar "eindambitie" 2024/2029, BZK blijft gecommitteerd.
- Voldoende middelen beschikbaar (voor beheer, doorontwikkeling en uitbouw)
- Goede (kort-cyclische) tussentijdse evaluaties.